

СЫРТҚЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІК ЖӘНЕ ОНЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ БАҒЫТТАРЫ

Жаһандану жағдайында ұлттық сыртқы экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету қандай да болмасын елдің маңызды стратегиялық міндеті болып табылады. Сыртқы экономикалық қауіпсіздік мәселелерін зерделуге қызығушылықтың туындауы келесілермен анықталады: біріншіден, Қазақстанның сыртқы экономикалық байланыстарының әрі қарай дамуымен, экономикалық құрылымдардың интегрирленуінің өсуімен, олар ұлттық шаруашылықтық субъектілердің әлемдік құрылымдық өзгерістерге үлкен көлемде байланыстылыққа алып келеді. Сондықтан экономикалық және оның сыртқы экономикалық құрылымдық жүйесінің қауіпсіздігі сұрақтарын зерделеуге қажеттілік туындайды.

Екіншіден, республиканың сыртқы экономикалық саладағы ұлттық мүдделерін қорғау қажеттілігі әлемдік қаржылық, тауарлық, шикізаттық дағдарыстар кезеңінде өзектілікке ие болды. Олардың ауқымы мемлекеттің экономикалық өсу сипатына және де ішкі экономикалық, саяси тұрақтылығына әсер ете бастады. Сондықтан, әлемдік экономикадан келетін қауіптер ұлттық қауіпсіздіктің басты бағаттарының бірі болып табылады [1].

Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздік туралы заңында келесі анықтама берілген: экономикалық қауіпсіздік – экономиканың дамуы және оның тәуелді болмауы қамтамасыз етілетін, Қазақстан Республикасы ұлттық экономикасының нақты ықтимал қауіп - қатерлерден қорғалуының жай – күйі [2].

Қазақстандық ғалым М.Скаков: «Сыртқы экономикалық қауіпсіздік, экономиканың ашықтығын сақтаған халықаралық еңбек бөлінісі жағдайында ішкі нарқтық сыртқы экономикалық әсерлерден қорғанушылығы» - деген анықтама береді [3].

Ал ғалым Г.Т. Куренкеева келесідей анықтама келтіреді: «Елдің сыртқы экономикалық қауіпсіздігі – ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігін жоғарылату үшін жағлай туғызу мақсатында ұлттық мүдделердің сыртқы қауіптерден қорғанушылығы жағдайы» [4].

Сыртқы экономикалық қауіпсіздік ұлттық экономикалық қауіпсіздіктің ішкі құрылымдық элементтеріне – экономикалық қауіпсіздігіне, ұлттық экономиканың тұрақтылығы, оның өздігінен дамуы және прогреске қабілеттілігіне тікелей әсер етуші құрамдық бөлігі болып табылады.

Сыртқы экономикалық қауіпсіздік жүйесіндегі ұлттық мүдделер дербес маңызға ие. Себебі ол елдің халықаралық мамандануына және оның халықаралық еңбек бөлінісіндегі орнымен тікелей байланысты.

Сыртқы экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін бар және нақты қауіптерді айқындау, олардың сандық және сапалық көрсеткіштерін анықтау, қызметтің негізгі бағыттарын және оны бейтараптандырудың нақты іс – шараларын тұжырымдау, қауіпсіздікті қамтамасыз ету мемлекеттің міндеті екендігін ескеріп, шешім қабылдауды іске асырушы тетіктер қалыптастыру қажет.

Сыртқы экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің негізгі мемлекеттің сыртқы экономикалық саясаты болып табылады.

Сыртқы экономикалық саясатты іске асырудың негізгі принциптері келесілер болып табылады: ұлттық мүдденің басымдылығы; мемлекеттің реттеуші қызметі; ашықтық; басқа саясаттармен, оның ішінде мемлекеттің сыртқы саясатымен байланыстылығы.

Мемлекеттің сыртқы экономикасының негізгі бағыттары, сәйкесінше сыртқы экономикалық салада елдің экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз етудің бағыттары келесілер болып табылады:

- сыртқы сауда саясаты;
- шетелдік инвестицияларды тарту саясаты;
- көш – қон саясаты;
- валюталық саясат;
- интеграциялық саясат.

Мемлекеттің сыртқы экономикалық саясатының жоғарыда аталған бағыттарының әр қайсысы сәйкесінше елдің экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз етудің саясатын жүргізуді талап етеді. Сыртқы экономикалық саясаттың, барлық элементтері өзара байланысты, сәйкесінше сыртқы экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етуде оның мақсаттары мен құралдарын үйлестіру қажет. Сыртқы экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету саясатының құрамды бөліктерін үйлестіру ұлттық экономиканы дамытудың маңызды факторы болып табылады.

Әдебиеттер

1 Билтенеєв С.Б. и др. Внешнеэкономическая безопасность – важнейший аспект национальный безопасности РК: www.rusnauka.com/33_NIEK_2008/Pravo/37273.doc.htm.

2 “Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігі туралы” Қазақстан Республикасының 2012 жылғы 6 қаңтардағы №527 – IV заңы.

3 Спанов М.У. экономическая безопасность: опыт системного анализа. – Алматы: Қазақстан даму институты, 1999. – 206с.

4 Куренкеева Г.Т. внешнеэкономическая безопасность Казахстана: учебное пособие. – Алматы: Қазақ университеті, 2005. – 85с.

Абденбек Г.М., Әбілахатова Д.Н., 3 курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.м., аға оқытушы Таттымбетова К.Т.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖҰМЫССЫЗДЫҚ МӘСЕЛЕСІ ЖӘНЕ ОНЫ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

Жұмыссыздық әлемдегі орталық мәселелердің бірі болып табылады. Және де ол бір жүйеден екіншісіне өтетін елдерде кең байқалады.

Мысалға мұндай процес Қазақстанда жүріп жатыр. Ол өзімен бірге бірқатар жаңа проблемаларды алып келеді. Сонымен қатар жұмыссыздық проблемасы адамдармен тығыз-байланысты және соларға тікелей әсер етеді. Жұмысынан айрылу олардың табысының азаюына, өмір сүру деңгейінің төмендеуіне, сонымен қатар психологиялық стреске алып келеді. Осы себепті көптеген саясат адамдары өзінің сайлауалды компанияларында жұмыс орындарын жасауға көп көңіл бөледі.

Жұмыссыздықты зерттеу олардың пайда болу себептерін анықтайды, мемлекеттің тарапынан шараларды анықтайды. Бірақ сонымен қатар көптеген экономистердің ойынша жұмыссыздық қажет нәрсе, оны зұлымдық ретінде қарастыруға болмайды. Өйткені жұмыссыздықтың ең маңызды пайдалы жақтарына оның сапалы еңбекті, бәсекені туындиратыны болса керек.

Қазақстан Республикасында жұмыссыздықпен күресу өз жалғасын табуда. Үкіметте бір міндет бар - бұл инфляцияны және өндірістің құлдырауын болдырмау, жою немесе қандай да бір жолмен бақылау міндеті. Құлдырау шын мәнінде жұмыссыздықтың өсуін тудырады. Бірақ ол нөлден өсе бастайды және құлдыраудан кейін нөлдік деңгейге дейін түспейді. Жұмыссыздық деңгейі қандай? Жұмыссыздықтың мәселесі не және оны қалай білуге болады? Бұл айырмашылық өте маңызды, өйткені жұмыссыздық "проблемалық деңгейге" жеткенде саясаткерлерге қандай да бір шаралар қабылдау талаптары көбейе бастайды. Ресми деректер бойынша жұмыссыздық Қазақстанда ұлттық статистикалық агенттік Министрлігімен бірлесіп еңбек және халықты әлеуметтік қорғаумен байланысты. Бұл деректердің көзі халықты ағымдағы тексеру болып табылады. Ұлттық статистика агенттігі үшін санақ Бюросы жүргізетін отбасыларды іріктеп зерттеу. Іріктеу ай сайын сұралатын және елдің барлық халқын таныстыру үшін іріктелген 50 мыңға жуық отбасын қамтиды. Кең таралған пікірге қарамастан, жұмыссыздық жөніндегі деректер жұмыссыздық жөніндегі жәрдемақы үшін өтініштердің негізінде қалыптаспайды. Ұлттық агенттіктің іріктеуіне кіру үшін адам, ең алдымен, конституциялық емес халыққа тиесілі болуы тиіс. Бұл 16 жасқа толған және одан үлкендердің барлығы түріне немесе аурухана сияқты мемлекеттік институттарда орналаспаған. Конституциялық емес халық одан кейін мына санаттар бойынша бөлінеді: жұмыспен қамтылғандар, жұмыссыздар және жұмыс істемейтін халық. Бірақ жұмыссызды өз бетінше жұмыспен қамтылмаған адамнан қалай ажыратуға болады? Ұлттық агенттік осы екі топты ажыратудың нақты критерийлерін әзірледі және олардың әрқайсысының санын нақты анықтайды.

Жұмыссыздар санының өз бетінше қызмет ететін халықтың жалпы санына қатынасы жұмыссыздықтың ресми деңгейінің санын береді, ол жарты жылда ұлттық статистика агенттігін жариялағаннан кейін бұқаралық ақпарат құралдарының басты назарында болады.

Жұмыссыздық кез келген елде кездеседі. Статистикалық мәліметтер көрсеткендей, барлық жастағы жұмыссыздардың жалпы санынан әйелдер шамамен 65% немесе ерлерден екі есе көп. Бұл қазіргі уақытта бос орындарға үміткерлерге қойылатын негізгі талаптардың бірі арнайы-техникалық білімнің болуы болып табылатындығымен түсіндіріледі. Елімізде қазіргі таңда жұмыссыздық деңгейі 4,8% құрайды. Алматы қалалық жұмыспен қамту орталығының мәліметтері бойынша техникалық салада жұмыс берушілер ұсынатын бос жұмыс орындары 40% - ға жуықты құрайды. Бірақ 25 жасқа дейінгі жастар арасында жұмыссыздық көп таралған. Оның үлесі Жұмыспен қамту орталықтарына